

GÁBOR FELICIA
Indultunk

Apám már négy-harminckor elbúcsúzat tőlem. Ugyanúgy megpusztilt, mint máskor, és csak ennyit mondott: Hakármit adnak enni, edd mág. Ha jóllake, mindent mágtudccsáni. S náfálajcsdál. Itthon örökké van mit ennád. Nem egészen értettem. Annak örültem, hogy miközben ezt elmondta, ölelt. Ez volt a legjobb az indulásban. Testvéreim nem ébredtek fel. Tőlük este elbúcsúztam. Megígérték, hogy írni fognak, és mindent elmesélnek, hogy mi történt az iskolában, amikor elmentünk, mit mondtak a tanárok, a szomszédok.

Anyám kikísért, hozta a nagyobb táskámat, láttam, nehéz volt neki. Szótlan volt. Még csak rám sem nézett. Tudtam, hogy ugyanolyan a szeme, mint akkor régen, mikor a bátyám elment. Kiértünk a buszmegállóba. Ott volt már mindenki. Én boldog voltam. Anyám rám nézet. Eggyát soha ne fálajcs ál, az Istánkét, ezt mondta. Talán kicsit csalódtam is. Nem is tudom, mást vártam. Jött a busz. Megpusztiltam és megöleltem anyámat. Olyan puha volt és meleg a hűvös szeptemberi hajnalon.

Anyám járt a legszebben a faluban. Sokszor néztem, ahogy egyenesen, kihúzva és büszkén megy. Én is büszke voltam rá. Mondta is az apám mindig: Úgy menjél, mint mómád, ő szépen menen. Mindig azt hittem, hogy anyám nagyon kemény, a háta, a csontja, a válla. Lehet, hogy az is volt. De most szeptember hűvös hajnalán, nagyon puha volt. Szinte az ölembe folyt. Nem felejttem el soha ezt az érzést. Végre elindultuk. Az autóbusból láttam, anyám szemét törli.

Nem voltam szomorú.

Az utazás hosszú és fárasztó volt. Minden tájt, várost és embert felfaltam szememmel. Délután négykor meg is érkeztünk. Olyan izgatottak voltunk, mint még soha. Néni Maric, elvitt minket a leendő kollégiumba. Ó, egek! Ekkora kaput nem is láttam soha. És milyen nehéz volt kinyitni. És milyen hatalmas lépcsők, és milyen magas mennyezet! Ez volt Márton Áron Gimnázium és Kollégium. Háromszáz éves épület. A második emeleten várt minket a nevelőnő.

Á, maguk a csángók? Néztünk egymásra.

Még hogy mi csángók.

Néni Maric azt mondta, igen, mi vagyunk. Ő tudt magyarosan bászélni, súgta Mónika mamája. Követtük tehát a nevelőnőt. Tessék bemenni a szobába. Ott vannak a többiek is. Micsoda? Elkerekedett a szemünk. A szoba bejáratától jobbra állt egy nagy-nagy kályha. A kályhát nálunk szobának mondják. Mit gondol ez a nő?

Bemenni a szobában? Csak mennyetek, rugdosott hátulról néni Maric. A szobában káosz uralkodott. Táskák. Csomagok. Ruhák. Emberek. A legtöbb jövődöbeli szobatársamnak ott volt a hozzátartozója. Mindenki beszélt. Mindenki ugyanúgy. És mindenki másképp. Ők is csángók. Mondta a nevelőnő mögöttünk. Ismerkedjete meg. Tehát én is csángó vagyok. Így tudtam meg.

Vasárnap elutazott mindenki ismerőse. A szobában harmincan voltunk. És mind csángók! Csángó Pusztinából. Csángó Diószénből. Csángó Magyarfaluból. Csángó Lábnyikból.

Csángó Lujzi-Kalagárból. Ezek voltunk mi.

Aztán jött a hétfő. Megismertük az új iskolánkat. József Attila Általános Iskola. Ezt olvastam a homlokzatán. A nyelvem majd kitört. Gondoltam, biztos a neve. Bemutatták nekünk a világ legjobb igazgatónőjét. Borbáth Erzsébet. Később megtudtam, ő egy harcos. Egy jó ember. Ő önzetlen. Ő vállalta azt, hogy a magyar tanárnők lesz. És a magyar anyánk. Neki jutott a legnehezebb. Semmi sem hátráltatta meg. Mert szeme csillogott, amikor szavaltunk. Mert a szíve jobban dobogott, ha csángókról volt szó. Harcolt az idővel, és bármit képes volt megtenni értünk. A csángókért.

Az iskola gyönyörű. Sokkal szebb, mint a miénk odahaza. És van egy olyan nagyterme, mint nálunk, a faluban a mozi terem. Még színpad is van. Az iskolatársak sajnos nem szeretnek minket. Mintha betegek lennénk. Sokszor hallottam, ahogy össze-súgnak mögöttünk. Ezek a csángók. Tehát ez is rossz, gondoltam. Vagy mi vagyunk mások?

Mások vagyunk. A szemünk mindnyájunknak barna. Nagyok, sötétek és szomorúak. A ruhánk kopott. Régi. A szokásaink mások. Hangosak vagyunk. Nincs jó modorunk. Nem tudjuk, mi az.

Vadak vagyunk. Mint az őzikék. Így nőttünk fel. Szerencsére nagyszerű tanáraink voltak. Ők, Borbáth Erzsike igazgatónővel együtt megtanítottak minket enni, inni, mellékhelyiséget használni. Fogat mosni, haját mosni. Körmeinket ápolni. Megszelídítettek minket. Megtanították, kik vagyunk, honnan jöttünk,

merre megyünk. Megtanították nekünk a magyar nyelvet. Megtanították, hogy értékesek vagyunk.

Már második magyar nyelvóra után képeslapot írtam nagypapámnak és szüleimnek magyarul. Kedves Nagypapa, kedves anyám, kedves apám. Üdvözetemet küldöm Erdélyből, ahol mindenki magyarul beszél. Nagypapám odarakta a borotválkozó tükréhez. És minden nap elolvasta. Azt mondta anyukám, hogy sírt, amikor elolvasta. És én olyan büszke voltam.

Akkor értettem meg, mit is keresek én ott, ahol vagyok. Miért sodort a sors oda.

Tizenhárom éves vagyok. Majdnem tizennégy. Íme, itt voltam. Távol otthonomtól.

Szobatársaimmal, akik egyben osztálytársaim is, sokat nevetünk saját nyelvezetünkön.

Nálatok hogyan hívják a csirkét? Pislány.

Nálunk csürke. És a papírt? Hercsá. Nálunk papiros. Ha, ha. Vicces.

Tanulni kell sokat. Most is sokat olvasok a mellék-helyiségekben.

Huszonkettő óra után csak ott éghet a villany.

Így is jó. Otthon megszoktam.

Második hét.

Tizenegy után bemegyek a szobába. Lefekszem. Nem tudok elaludni. Hiányoznak a testvéreim. A macskák. A szomszédok. A szüleim. A falu. Mindenki. Csendben sírni kezdek a paplan alatt. Nem csak én sírok. Tudom, hogy legtöbben sírnak, minden este.

Bárcsak ne lennék éhes. Mindig az vagyok...

Eszembe jut, ahogy naponta apukám hazahozza a gyárból a tejet, nekünk. Ott mindig kap naponta két litert. Hogy megigya. Mert káros anyagokkal dolgozik, és a tej semlegesít. De ő hazahozza. Azt mondta, mert nem szereti, de én nem hiszem el. Hallottam, mikor nagypapám mondta neki, fiam, idd mág azt a táját, lágalább a fálit, mát lábátágszel, s Anna nám győzi a kölykökkvál. Apám hallgatott. Lesütötte szemét. Nem felelt. Nagypapám látta, hogy hallottam. Oda hívat. A te apád a világ lágjobb emberá. Azt soha, dá soha náfálajcsd ál. Nem felejttem el. Soha.

Apám. Kedves apám.

Messze vagy.

Eszembe jut, ahogy vasárnaponként, mise után, kimentünk az erdőbe a barátnőimmal, kakukkvirágot szedtünk. Szaladgáltunk, beszélgettünk, játszottunk, olyan jó volt.

Otthon. Édes otthon.

Eszembe jut, hogy egyszer, óvodában papírból és maradék anyagból készítettem egy macit. Verseny volt. És én nyertem meg. Az enyém volt a legszebb. Hazavihettem. Olyan boldog voltam. Amikor hazajértem, a két öcsém kibálta a kezemből, és szétépték. Akkor gyűlöltem őket. És azt hittem, soha többé nem fogom szeretni. És azt kívántam, bárcsak ne lenne testvérem. Vicces. Most soha nem árulnám el őket. Az életemet adnám értük. És tudom, hogy ők is megtennék értem.

Testvérek. Édes véreim.

Messze vannak.

Új ide mellém!

Nagyátoka, minákhínnaknünköt, csángónak? Kend tudgya?

Új lá idámállém.

Álmásélem.

Az én nagyátámnak es a nagyátátája máséltá, hogy réges-régen eccer, úgy vot, hogy az emberek ál térták z'Istántól, s pogányakatlátérdgyülvál imádkoztak. S látta z'Istán, hogy jó népjá álfordult tóllá, nagy szározságotküdtötriájuk, s hét ásztándöig, e csepp ásonám vót, s ulyan éjség vot, hogy a jó nép hasszu-utnakkált. S házaikat, vagyonukat álárulták az idágenyeknák, kaptak értá lovakat, ünöket, kácskéket, hoj lejen tájük a gyármekecskéknák, s hoj húzzák a nagy kortosszákereket. S filikbá az ágésziknák-

cságöket raktak, hogy ha igenymásszámenná valaki tudgya, hogy márrámennák a többiák, hojörökkimág kapják egyikamást. Ha a bornyúcska vaj a kácská ál futkározznak, akkor tuttákhulkárássek őket a gazdája, mát annyitcarcsánget a filj, hányszor mágmozdultak. Ottoti-es, örökké teszünk a filikbácsángöt.

Menták hasszú, hasszúutan, hályát találni magiknak a világba. S hugy menták, úgy csöngátták, hogy csánglettöllük az út hul menták. S ha idágenynéppekvál találkoztak, azok mondogátták, itt jönnák a cságösák, nincs hályük a világba suhult, ál hagyta az Istánük, mát annákhirá ment az idágenyák között es. S mikor mázön menták, mikor árdöbá. S imádkoztak az Istánhez, bocsássá meg vétküket. S ufyfogatkazttak, hogy többát soha-soha ál námhagyák öt, hakármí es lejen. S ságécssámágöket, hojhályát találjanak a világba. S így imádkoztak:

Mennyországnak asszonya
Irgalmasságnak szent Anya,
Élet, mézzáség, ráménység,
Áldott szép Szűz Mária,
(...)

S hul álfaradtak, ott mág-mág álltak, s ásme álin-
dultak. S votakbátágek, örágek, kik námtuttak anny-
it menni étlán-szonnyan, s lá-lá maradtak. Eccer
csak jöttákarráfálé s mág látták a Hegyeskét, s a
patakot, dá akkor nagyobb vót, mind most. Látták
Szinyiszlot, Kálvárt, Bércet. Akkor tutták, hogy ázt
Istán tárámtetánákük.

S akkor a lovakat ki
kötték. Itt van víz,
árdó s mázó es.
Álljunk mág itt.
Mondta egy ember, a
vázató, úgy hitták,
Gábor, s annak vot
egy fia, az es Gábor
vot. A fia azt akarta,
mennyánák még, dá
az örág sajnálta a
gyárekeket s a bátá-
geket, s az örágeket, s
úgy gondolta, azét
van ott a három
domb, mát Istán jált

adott, hogy itt ájjanakmág. Mát mónttavala az örág
apja, ki utközbá mághot. Addig menny fiam, máddig
három dombot nám látsz, oda hályázd népüket, s
minden dombra épits e kápolnát, s minden ásztán
döbámisézátékánnük, s ámlékezzáték, hogy minák-
káltünkutnak. Z'örág úgy gondolta itt marad. A fia
akkor hátul ment a három dombon, s álvittá másik
nép fálét. A gyengébbák ott mardtak, válá, az öráges-
kébb Gáborval. S akkor azok, kik itt marattak, ál
osztatták közötik a földát, kinák mánni gyármeká
vot, s akkar gazdálkodtak. Minden dombra csántok
egy szent otárt, s egyátt a faluba es. Dá áröst nyo-
moruság vót, mát a papecskájuk ulyan bátág vót, s
nám vót másik papjuk. Mikor mághot a pap, akkor
áröstbögött mindenki, s a papnak a hót káziválfelkán-
ték a gyiákot, hogy legyen papjuk, mát mást nám
kaptak. S utána es sok, sok ásztándáig kérencselták a
szent pápától magyar papecskát, nám küdött náik,
mát ott, Magyarfödon is felettá kicsi vot bálölük.

Küdütnákük, áma ulyan idágeny papokat, dá áröst
fájlalta nép, mát nám értették őket.

Ázét, építetták házakot körpicból, s ulyanak votak,
mint egy nagy család. S ásténként esszáülták s' má-
sérták, s' énákeltek. Az örág vázató minden ástá siratta
fiát. S ulyan sirató énákeket énákeltek, hogy a fák es mág
sajnálták, s álvitték a hangját oda másszáségba, hul a fia
még kárását hályét. S mikor hallta apja énákit, mágáset
a szívá, s visszaindult embereivel a hegyen visszafálé.
S úgy találtak vissza, hogy mássziról hallták az állatok
csángöit. S mikor vissza érták, mondták az emberek:
necsakk, vissza jötták, mág találtak nünköt. A csán-

Kalagori utca

göket. Akkor az apja
oda adta náik a
dombon túli hályát,
hol az örág sok-sok
könyáiből patak fa-
kadt a földből. S álná-
váztték Sospataknek
azt a hályát. S így
csángösáknák hittak
akkor régen a szom-
széd népák, mát a
hírünk serényábbán
futtat, mind a szél, s a
csángöink áröst hi-
ressák votak. Itt a
végá s fuss ál válá, lá
Návérbá.

A nagypapa nagyon szépen tud mesélni. És ő tud
olyan magyar szavakat, amit anyám nem tud. Neki volt
egy magyar imakönyve. Abból imádkozott mindig.
Most már enyém a könyv. Úgy őrzöm, mint összes
üköm sírját. Ha kezemben fogom, sok-sok minden
eszembe jut. Nagypapa ül a kapu előtti padon, kezében
az imakönyvével. Az emberek meg-megállnak nála.
Elbeszélgetnek. Mit csánbágyá János? Ha ne itt imád-
kozkadtok, s ál nezem az utat, há ha jö valaki. S kend
márrá járt, városba? Igeny ne. Z'asszonyáلكüdütt, hoj
veják e zsák sót, tegyük ál a sozalékat télrá, dá ulyan
nánház mint a fáná, álmenek lesz körucával. Nánház,
nánházbágy-Anti. Dá örágedünk nükes. Na akkar-
maragyan békévál, bágyá János. Mennyen békévál
bágy-Anti. Így köszönnek el nálunk. Nagypapa min-
denkit ismer. Sokat imádkozik. Magyarul. Olyan
szépen mormol. A fülemben csöng. Nem értek min-
dent. Néha azt mondja nekem, hogy üljek mellé, és
mesél, mesél, a végtelenségig tud mesélni.

Lakodalom

Nálunk aztán van nagy mulatás meg sírás egy lakodalomban. Már egy hete állt a sátor az udvarban. Mert úgy-e a lánynál és a fiúnál, külön-külön van a lakodalom, szülői háznál. Egész héten nagy sürgés-forgás van. Majd pénteken a legények elmennek az erdőbe fenyőágakért, szekérrel. Este érnek haza, és hazafelé énekelnek, meg kurjongatnak. Először a legény házához, majd a leány házához viszik a fenyőt. Itt aztán isznak, és néha táncolnak is egyet. Szombat reggel a szomszédok, a közelebbi rokonok elmennek segíteni. A nők a szármát készítették elő. A férfiak a sajtot, szalámit vágják fel, és a fenyőt rakják a kapu félfájára. A lányok díszítik a sátort, kendezőkkel, padraivalokkal. A menyasszony is segít. Aztán dél körül megebédelnek. A fiú házána, ebéd után felkészülnek a ranggya hozására. A szomszédok, rokonok, a fiú anya felülnek egy fenyővel feldíszített szekerre, mostanában traktorra, autóra, és azzal mennek a hozományért a lány házához. Ha nagyon közel laknak egymáshoz a menyasszony meg a vőlegény, akkor gyalog mennek. Mert meg-esik, hogy a szomszéd lány a szomszéd fiúhoz megy feleségül. Legtöbbször ebben az anyukáknak nagy szerepük van. Mert nálunk minden a nőktől függ.

Odaérve a házhoz, mindent zárva találnak. A vőfély odaáll a kapu elé és elmondja, hogy miért jöttek. Bent senki sem mozdul. Elmondja a vőfély még kétszer a mondókáját. Míg nagy nehezen beengedik, persze csak úgy, hogy fizetségül megtisztelik (megkínálják a magukkal hozott itallal) a bentieket. A nagyházban (tisztaszobában) egy asztal mögé, egy székre odaültenek egy lehetőleg nagyon csúnya nénit. Ha lehet, olyat, akinek már foga sincsen. És letakarják egy asztalterítővel. Ő játszotta a menyasszony szerepét. És azért takarják le, hogy ne lássák a fiútól jött rokonok és násznagyok. Mellé aztán odaáll az összes rokon, meg testvér és szomszéd, meg aki csak odafér. Jöttünk a nyirjásaranggyájáért. Aggyátok idá s matisátok mág a nyirjásszát, mondják a vőlegény oldaláról érkezettek. Vagy a vőfély, aki legtöbbször már ilyenkor kidől a sorból. Aztán sok ideig itt alkudoznak, tolakodnak, akarják látni a menyasszonyt, aki az asztalterítő alatt torka szakadtából jajgat, és kiabál, hogy szomjas, és hogy fizesse már ki a vőlegény az árát, hadd ihasson egy kis bort, mert rögtön meghal, ha nem. A násznagyok fizetnek. Ha a

lány hozzátartozói úgy ítélik meg, hogy elég a pénz, akkor lerántják az asztalterítőt a néni fejről. Ilyenkor természetesen a vőlegény hozzátartozói tiltakoznak, hogy csúnya a menyasszony, nem ezért jöttek. Hozzák ide a jó menyasszonyt, akit közben jól elrejtve tartanak valamelyik szobában. És hogy őt megkapják, újbóli alkudozás kezdődik. Nagyon kell ilyenkor vigyázni az álmenyasszonyra, mert ha idő előtt lerántják róla a terítőt a kérők, akkor annyi az első kör pénznek. Ebből kifolyólag olyan tolakodás alakul ki az amúgy is kis szobában, hogy mi, gyerekek alig férünk be. És ha mégis, akkor biztos, hogy úgy összetapostak, hogy utána alig élünk. És mikor végre megalkudtak az árban, hát elővezetik az igazi menyasszonyt, aki csak mosolyog lesütött szemmel, mert mindenki dicséri, hogy hát ez az igazi menyasszony, lám milyen szép. A vőlegény násznagyai ajándékot hoznak a menyasszony násznagyainak, azokat kicserélik. És majd sorban, kiviszik a menyasszony ranggyáját. Há e jó nyirjásánokkáll két kilóta, két párna, ámátulus párnák, két kicska pára. Káll még öt féljávölőtugpadravalo, kovertura, ámakáltásák. Két ágytárító, egy üsálós, s egy ünápló, e földrávalókovor, s vaj-e két pötura. S ösztákinák még miá van, mit még kiredel az Istán. Anyám szerint ebből állt a ranggya.

Majd ha fölpackoltak mindent, elindulnak a vőlegény háza felé, nagyon boldogan. Útközben énekelnek, és mindenkit megtisztelnek, akivel találkoznak. Ilyenkor mindenki ki szokott állni az utcára, és várja a menetet. Mindkét háznál késő estig tart a mulatozás. Másnap, vasárnap van a lakodalom. Megint megindulnak a vőlegény házától a lány háza felé. Megérkezvén, egy kis alkudozás, ezúttal a legények a vőlegénnyel együtt kikérik a menyasszonyt a lányoktól, a menyasszony lánytestvéreitől és barátnőitől. Egy kis alkudozás, és a menyasszony máris kint van. Következik a menyasszony búcsúzása a szüleitől, testvéreitől. Először szüleitől köszön el. Megköszöni nekik, hogy felnevelték, és megígéri, hogy haza fog sokszor jönni. Majd sorban az összes testvérétől elköszön. Ilyenkor mindenki csak sír. Kint menetet formálnak. Elöl a menyasszony és a vőlegény, utánuk a koszorúslányok, majd a testvérek és a szülők. Következnek a násznagyok és utánuk a barátok és mások. Az út először a polgármesteri hivatalban visz. Itt leteszik a polgári esküt, kifele jövet a fiatalok virágokból tetőt készítenek, és az alatt jönnek ki. Majd kint fényképezés. Jöhet a templomi esküvő. Sokszor előfordul, hogy hét-

nyolc pár is egyszerre esküszik. Elöl foglalnak helyet a templomban, ahogy mindenhol máshol. Mise után, a templom előtt a vőlegény aprópénzt és cukorkát dob a báméskodóknak. Ezután a vőlegény házához mennek. Útközben énekelnek, és nagyobb kereszteszövedésekben táncolnak is egyet. Gyerekek virágszirmokat szórnak vödörökbe, nagyobb edényekbe, és vízzel felöntik. Ezt öntik a fiatal pár elé, az utón. Cserébe a násznagyok dobnak az edényeikbe pénzt.

A lakodalmas ház elé érve azt kiabálják, hogy: hozz ki, mámám, székecskéd, vijükbé a menyecskét... huj-ju-ju-ju-ju. Egy szalag zárja a kapu bejáratát. Az ifjú párnak kell elvágni a szalagot, miután esznek egy kis hagymát, kenyeret sóval. A ház bejárata előtt a vőlegény szülei, testvérei fogadják őket. A menyasszony megcsókolja az anyóst és ráköt egy fejkendőt. Az anyós ugyanezt teszi vele. A menyasszony az összes lánytestvérnek fejkendőt köt a fiútestvérnek, meg szötteket tesz a vállára. Ezután kapnak egy-egy pohár bort a vőlegénnyel, amit meg kell inniuk, és a poharakat a fölhöz vágják. Ahány pohárdarab, annyi gyerek, mondják. Ha végre bejutottak, kezdődik a mulatság. A vendégek jönnek-mennek. Mert nem úgy van ám, hogy mindenki ott van elejétől végig, főleg azért nem, mert hogy más lakodalomba is kötelesek menni néhányan. A házak és a sátrak nem elég

nagyok, hogy mindenki elférjen. Így megérkezik a vendég. A kapuban fogadja a vőlegény anyja vagy apja, vagy őket helyettesítő idősebb rokon, megkínálják a vendéget egy pohár pálinkával. Ezután leülnek valahol, esznek, isznak, fizetnek, és elmennek. A menü általában: aperitif (szalámi, sajt, olíva-bogyó), savanyú húsleves és szárma, majd kasanak. És közben annyi bor, amennyi jól esik.

A fiatal pár meg ide-oda jár a két lakodalmas ház között. Délután, négy óra környékén a lány házánál ajándékozás van. A lány rokonai és szomszédjai átadják az ajándékokat. Van, amikor nagyon sok apróságot összecsomagolnak egy nagydobozban, jó sok papírban, és a fiatal párnak azt kell kibontogatni. A mulatozás reggelig tart. Akkor a lány házánál elbúcsúznak a szomszédok, a lány szülei és násznagyai is átadják az ajándékot, és ezzel itt vége. Aki tovább akar mulatozni, annak van rá lehetősége. Mert a fiatal pár elmegy a vőlegény házához. Őket elkísérhetik, de hogy ne ismerjék fel őket, hogy netán a lány rokonai vagy ismerősei, jelmezt kell öltetniük, általában cigánynak, kecskének, medvének öltöznek. Így megint megindul a menet. A vőlegény háza felé. Útközben tánc, éneklés. A fiúnál ugyanaz lezajlik, mint a lánynál, és a mulatozás még eltart egész késő délutánig. Itt a lakodalom véget is ér.

A csángó málé titka

Manapság egy málé, avagy puliszka elkészítése úgy hangzana, hogy: végy fél liter vizet, egy kiskanál sóval forrald fel, tégy bele húsz deka kukoricadarát. Öt percig főzd fedő alatt, majd többször megkeverve főzd még tíz percig. A puliszka, kérem, kész van. Erre édesanyám kis korunkban legyintett és azt mondta, városi málé. Hisz Bákóba költözött testvérei, rokonaink mind így készítették. A csángó málé azonban sokkal különb. Más mámám. A nük málénk az málé. Se nám igeny lágy, se nám árós, mind áamá malam kárak. Sáríg, málág s jó.

Kell hozzá egy máléfőző üst. Ez egy olyan üst, amit nálunk a vándorcigányoktól lehetett megvenni, aminek az alja gömbölyű. És csak málé főzésre használtunk. Ki kell venni két karikát a plitából, bálárakni az üstescsét vaj három kanna vizvél, e kalán sóval, s mág káll

hinteni lisztvél. A plita tűzhely. Nyáron scsöcsikát, azaz kukoricacsutkát, gallyakat, hőlöcsugát, a szőlő lemetszett részeit égették. Azzal tüzeltek. Télen pedig, amikor fűteni kellett, akkor a városi fafeldolgozókból elhoztuk a fatörmeléket, a rumegust, és azt égettük. Néha, ha túl gyorsan leégett, tettek hozzá még fát is, amit nyáron hoztunk az erdőből. Plita volt a nyári konyhában is, és bent a házban is. A házban egyszerre két helyiséget melegített. A plita kályhája, a mi csángó nyelvünkön szóba, össze volt kötve a falon át a másik szobával, ahol volt még egy kályha. Így egy helyen tüzeltek. Ott, ahol főztek is. A kiljárba. Ami egyszerre volt konyha, fürdő, étkező és gyermek hálószoba is. Nem is kevés gyereknek. Néha az összesünknek. Mind a tízünknek. Mimi, Adri, Petri, Felicsi, Viri, Ángyi, Mari, Lili, Jáni, Lucsi. Így hívott minket anyám. Gabi nem aludt velünk soha, szüleimmel aludt. Mindaddig, amíg meghalt. Másfél éves koráig. Ő volt a legfiatalabb. A sírján máig friss virágok vannak.

A plitán három tűzhely volt, egy ötkarikás, és kétszer két karikás. Annyi karikát vettünk mindig el, amennyivel szeretttük volna, hogy nagyobb legyen a hő. A máléfőző üstöt három karikánál tettük be. Fogóval kellett egyenként kiemelni a karikákat, és félre rakni. Vigyázni kellett. Mert süített.

Félig belelógott a tűzbe. Az üst. A háromkannányi víz, amit a közeli kútból hoztunk, háromszor fél liter jelent. A só pedig durva, fekete szemcséjű volt. Emlékszem, amikor Erdélyben először láttam finom szemcsés sót. El sem hittem, hogy az só. Megkóstoltam. Olyan sósnak találtam, hogy azt hittem, ez biztosan valami más. Hisz nálunk otthon nem ilyen volt. Úgy hívtuk. Nagy só.

A malomba vitt kukoricát kétféleképpen darálták le. Egyet málénak, másikat csutkástól, mindenestől a disznóknak. Disznóknak is megfőzték. Nyáron kint az udvaron, télen bent.

A málénak való liszt egy nagy faládában volt a kicskái hiúban, vagyis a kis padláson. Minden málé elkészítése előtt anyám felküldte valamelyiküket. Mennyscsak szitálj e málénak való lisztet. Nyáron mentünk. De télen nem nagyon volt kedvünk, bár nem mondtunk ellen a szüleinknek, mégis huzakodtunk. Mert sötét és hideg volt a padláson. Ilyenkor gyertyát vittünk és gyufát. Fönt, a sötétben meggyújtottuk, ráragasztattuk a gyertyát saját viaszával a lisztesláda szélére, miután felemeltük a tetejét. Benne volt egy faszita, amit anyám Bákóban vásárolt. Néhol szakadt volt a szitája. És egy kis edénybe szitáltunk. Nem mindig találtuk el, hogy mennyi kell egy máléhoz. Ha kevés volt, még egyszer kellett jönni, ha sok volt, a maradékot kellett visszahozni. Anyám csak ránézett, és mondta. Álég az. Vagy. Igeny sók. Honnan tudhatja? Érdekelt akkor. Most már én is tudom. Elég, ha ránézek. Péter fiam megkérdezte. Anya, mind bele kell tenni? Bele. Pont ennyi kell.

A liszt nem lehetett tehát sem nagyon finomra darálva, és nem is egészen durvára, mint a dara.

A kettő között. Amint a víz felkerült a tűzre, meg kellett hinteni egy csipetnyi liszttel. Akkor mehetett bele a többi, ha buborékok képződtek a lisztes vízen. Ha labag a víz. Mondja anyám. Mám, lalbag az a víz, ha námes hinnsünk mág. Labag, labag, dá ázt úgy káll scsánni. Válaszol anyám. Így, ha nincs is sok értelme annak, hogy előtte liszttel hintsem be a vizet, mivel ez a szokás, én is ezt teszem.

A szerző édesanyja és gyermeke (2008, Kalagor)

Ha már forr, belekerülhet a liszt. Nem egyszerre. Markonként. Hányszor számoltam kicsiként. E marak. Két marak. Három marak. Négy marak. Öt marak. Nem keverik közben. Csak beleteszik a habarót. Egy sodrófához hasonló, sokkal vékonyabb, csakis erre a célra készült botot. A víz hevesen tiltakozik, bugyborékol, ugrál, köpköd. Míg a liszt legyőzi. És megnyugszik. És akkor jön a habaró ideje. Habarni kell. Két kézzel. Anyám habar vagy tízet. Ott hagyja. Közben az asztalra rakodik. Tálakat, evőeszközöket, az ételt. Siet. Futólépésben mindent. Mindenkinek kezét kell mosni, és gyorsan asztalhoz ülni. El kell kezdeni imádkozni. Majtég láhabarom a

málét. Hájtokcsak. És románul már mondjuk is az Atyát és a fiút, és utána a Mi Atyánkat.

A málét még párszor lehabarja, kész van. Anyám előveszi a lapockát, fából van. Az egyik része lapát-szerű, a másik fogó rész. Vízbé mártja, körbelapítja az üstben a málét. Még süllög e kicsit...

És kiborítja a lapítóra. A deszkára. A máléfőzéshez minden faeszközt apám készítette.

Végre az asztalra kerül. Középpontban. Az étel mellé. Lapítóstól. Egy meghajlított fűzfaág közé cernát kötöttek. Azzal vágja fel anyám a málét. Csillag lesz belőle. Mindenki eheti.

Nem is kemény. Nem is puha.

Sárga és meleg. Csodálatosan finom.

Csángó málé.

Benne a föld íze. A nap melege. Az őseim lelke.

Kerek.

Ha megesszük. Jóllakunk.